

RECENZE

Parker, M. Etika pro děti. Povídejte si s dětmi o etice: poctivost, přátelství, tolerance a dalších 106 věcí, na kterých opravdu záleží. Praha: Triton, 2017, 252 s. ISBN 978-80-7553-152-0

Jan Vitoň

Kniha Michaela Parkera by se spíše mohla jmenovat Etika pro rodiče a děti nebo Etika v rodině, ve škole apod., protože jde o metodický návod, jak mohou rodiče (případně učitelé a vedoucí různých zájmových útvarů) na kultivaci jejich morálních a etických zásad. Autor soudí, že se „děti neučí etickým a morálním zásadám z nějaké příručky. Děti se učí ohleduplnosti

na základě toho, jak ohleduplně se chovají jejich rodiče. Učí se empatii podle toho, jak moc se o ně jejich rodiče zajímají. Učí se štědrosti tím, že přihlížejí, jak štědrí jsou jejich rodiče k jiným. Je tomu tak odjakživa. Základní etická a morální pravidla jim nejvíc předávají rodiče při každodenních interakcích: ‚Půjč tu hračku sestřičce.‘ – ‚Počkej, až budeš na řadě.‘ To všechno jsou etické a morální pokyny, které se ve většině rodin nenápadně předávají den co den. I morálně zásadoví rodiče mohou ovšem mít děti, které podvádějí, lžou a vrážejí na ulici do babiček – koneckonců rodiče nejsou pro dítě jediným zdrojem učení. Pozitivní příklad rodičů je však velmi cenný“ (s. 12).

Strategie autora knihy spočívá v tom, že neposkytuje, jak bývalo tradičně zvykem, „dobře míněné“ rady týkající se dobrého chování – způsob, který se už nějaký čas mívá účinkem, protože mj. došlo ke změně chápání autorit. Těmi už dnes nejsou automaticky ani učitelé, ale mnohdy ani rodiče. Proto se Parker vydal opačným směrem, vsadil na dialog probíhající v rámci rodiny, školy či dalších (zájmových) prostředí. Někteří poučenější čtenáři určitě vycítí v porovnávání modelových situací, ilustrujících hodnotové škály, odkaz aristotelovské zásady hledání zlatého středu (*aurea mediocritas*). V rámci už výše uvedené strategie pak hned v úvodu knihy nabízí jako odrazový můstek k diskusi seznam několika desítek žádoucích hodnot, asertivitou počínaje a zvidavostí konče, jež je pak možno v rámci už zmíněného dialogu společně objevovat, zdůvodňovat, uvažovat o nich a v lepším případě se s nimi i ztotožnit. Protože si je autor vědom obtížností či nepochopení, jež mohou práci s knihou provázet či zájemce odradit, nabízí návod Jak používat tuto knihu. Hovoří o programu či rozvrhu diskusí (pravidelně každý den, čas od času, u společného stolu, libovolným výběrem nějakého problému z knihy, po zhlédnutí filmu či pořadu v televizi až po situaci, kdy skutečné etické dilema ve škole, ve společnosti apod. nastane).

Celkový počet 109 dialogů je rozdělen do tří základních okruhů: první okruh obsahuje etická a morální dilemata a otázky (celkem je jich 81); druhý okruh zahrnuje otázky rozvíjející myšlení, je jich 10 a jsou označeny čísly na konci s nulou, tedy 10, 20, 30 atd.; poslední, třetí okruh je věnován myšlenkám slavných filozofů o etice a morálce (celkem je jich 10 a jsou označeny čísly s pětkou na konci, tedy 5, 15, 25 atd.). To, co asi bude dělat laickým „moderujícím“ diskusí největší problém, bude asi udržení pozornosti diskutujících. Není divu, vedení diskuse, mám na mysli především jejímu konstruktivnímu charakteru, se musíme znovu učit, protože její nejrůznější televizní rádooby podoby vzbuzují u alespoň do jisté míry kultivovaného diváka – diplomaticky řečeno – nechuť. Proto k dalším autorovým radám, jak používat jeho text, patří snaha o formulování návodných otázek, které by podněcovaly účastníky diskuse k vlastním úvahám, připomínaly jejich vlastní zkušenosti, zážitky a rozšiřovaly tak dané téma. Ke slovu přichází stará efektivní zásada: umět naslouchat! Další možností je zahrát si na „ďáblovu advokáta“, jež spočívá v prezentaci opačného názoru, hlediska či postoje v zájmu „vědomé provokace“, nebo přejít k transparentnímu hodnocení nápadů k řešení dilemat zavedením stupnice od přijatelného (ideálního) po zcela nepřijatelné. Efektivní také bývá panelová diskuse s určeným „odborníkem či odborníky“ na danou problematiku (např. ředitel školy, šéf etické komise apod.). V každém případě je – dle autora textu – nutno být při diskusích s dětmi trpělivý, dát najevo, že je berete vážně a se svým názorem vystupovat uvážlivě a nedirektivně. V případě diskuse s dítětem „na scetí“, jak označuje autor názory z etického hlediska přinejmenším nepřijatelné, je však třeba zaujmout rozhodný postoj a dále se ptát, aniž by byl nositel daného názoru pouze pokárán.

Na závěr knihy autor sám potvrzuje úvahu na počátku recenze, když doporučuje čtenářům, kterým má být 18–: „Co tedy musíte udělat? Musíte s rodiči probrat množství problémů, o kterých se v této knize píše. Pokud vám to připadá jednoduché, zamyslete se nad tím ještě jednou. Potíž je v tom, že spousta rodičů si myslí, že už vědí, co je správné a co je špatné. Možná vám hned budou chtít vnutit ‚správnou‘ odpověď, ale otázky jsou složité a jednoznačně se na ně odpovědět nedá. Takže rodiče budou po přečtení některých otázek zmatení. [...] Budou potřebovat vaše nové myšlenky a váš nový způsob pohledu na věc. Budou potřebovat fakt, že ještě nejste staří a zkostratělí. Budou potřebovat skutečnost, že vy jste (doufáme) ochotní všechno promyslet a změnit názor, když to bude zapotřebí.“

Je potřeba rodiče přesvědčit, že o etice a morálce poučují oni vás, ale ve skutečnosti budou po celou dobu muset čelit stále

obtížnějším otázkám oni. Možná bude potřeba, aby se vzdali představ, o jejichž pravdivosti byli přesvědčeni celá desetiletí. Třeba se začnou trochu měnit i oni sami. Budou uvažovat o etice a morálce dosud nepoznaným způsobem a možná se díky tomu sami začnou chovat morálněji.

Aspoň tak je to naplánované“ (s. 249–250).

Recenzent:

PhDr. Jan Vitoň, Ph.D., absolvent Filozofické fakulty UK v Praze, který působí na Zdravotně sociální fakultě JU v Českých Budějovicích jako odborný asistent v Ústavu humanitních studií v pomáhajících profesích.
